

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА

Кафедра підприємництва, торгівлі та бізнес технологій

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої програми

 Коротєєв М.А.

« 08 » 08 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА УПРАВЛІННЯ
СОЦІАЛЬНИМИ ПРОЄКТАМИ»

Освітній рівень перший (бакалаврський)

Галузь знань 23 Соціальна робота

Спеціальність 232 Соціальне забезпечення

Освітня програма: Соціальне забезпечення

Факультет: Економіки і підприємництва

Умань – 2024 рік

Робоча програма з навчальної дисципліни «Соціальне підприємництво та управління соціальними проєктами» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 232 Соціальне забезпечення освітньо-професійної програми Соціальне забезпечення. – Умань: Уманський НУС, 2024. – 24 с.

Розробники: д.е.н., професор Чернега І.І.

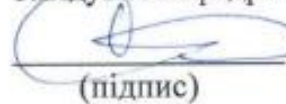
(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

Протокол № 1 від «07» серпня 2024 року

Завідувач кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

(Соколюк С.Ю.)

(підпис)

«07» серпня 2024 року

Схвалено науково-методичною комісією факультету економіки і підприємництва

Протокол № 1 від «08» серпня 2024 року

Голова (Мудрак Р.П.)

(підпис)

«08» серпня 2024 року

© УНУ, 2024 рік

© І.І. Чернега, 2024 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань: 23 Соціальна робота	Обов’язкова	
Модулів – 1	Спеціальність: 232 Соціальне забезпечення	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3		4-й	4-й
Загальна кількість годин - 90		Семестр	
		8-й	8-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи здобувача – 4	Освітній рівень: перший (бакалаврський) Освітня програма: Соціальне забезпечення	Лекції	
		18 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		20 год.	4 год.
		Самостійна робота	
		52 год.	78 год.
Вид контролю: екзамен			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять та самостійної роботи становить:
для денної форми навчання – 42,2% - 57,8%

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Робоча програма навчальної дисципліни «Соціальне підприємництво та управління соціальними проєктами» розроблена відповідно до Положення про методичне забезпечення освітнього процесу в Уманському національному університеті садівництва (схвалено Вченою радою УНУС, протокол №1 від 08.10.2020, із змінами та доповненнями від 11.07.2024, протокол № 8).

Навчальна дисципліна «Соціальне підприємництво та управління соціальними проєктами» належить до обов'язкових дисциплін, вивчення яких передбачено освітньо-професійною програмою Соціальне забезпечення підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 232 Соціальне забезпечення.

Мета дисципліни - формування комплексу теоретичних і практичних знань здобувачів освіти щодо соціального підприємництва, підходів до класифікації соціальних підприємств; впливу стейкхолдерів, організацій, установ соціального підприємства на процеси прийняття рішень; перспектив розвитку соціального підприємництва в Україні та інновацій; управління соціальними проєктами; бізнес-планування та бізнес-моделювання в соціальному підприємстві, інвестицій в соціальний бізнес та типів інвесторів для соціального підприємництва; можливостей вирішення проблем та прийняття інноваційних рішень, застосування творчих здібностей до формування нових ідей у соціальному забезпеченні; організації та управління процесами соціального забезпечення для покращення добробуту населення в територіальній громаді; цінностей працівника соціальної сфери, соціальної взаємодії, співробітництва, етики, іміджу та корпоративної культури в професійній діяльності працівника соціальної сфери.

Завдання дисципліни:

- формування комплексу знань щодо розвитку соціального підприємництва, підходів до класифікації соціальних підприємств;
- отримання знань щодо організаційно-правових форм господарювання та впливу стейкхолдерів, організацій, установ соціального підприємства на процеси прийняття рішень;
- розуміння перспектив розвитку соціального підприємництва в Україні;
- набуття знань щодо управління соціальними проєктами;
- вивчення процесу бізнес-планування в соціальному підприємстві;
- набуття знань щодо бізнес-моделювання в соціальному підприємстві як основи для старту соціального підприємства;
- набуття знань щодо інвестицій в соціальний бізнес та типів інвесторів для соціального підприємництва;
- набуття знань щодо можливостей вирішення проблем та прийняття інноваційних рішень, застосування творчих здібностей до формування нових ідей у соціальному забезпеченні
- використання знань з організації та управління процесами соціального забезпечення для покращення добробуту населення в територіальній громаді;
- формування комплексу знань щодо професійної ідентичності;
- набуття навичок діяти згідно з цінностями працівника соціальної сфери;
- набуття вміння налагоджувати соціальну взаємодію та співробітництво;
- формування здатності дотримуватися етики, іміджу та корпоративної культури в професійній діяльності працівника соціальної сфери.

Предметом дисципліни є середовище соціального підприємництва та процес управління соціальними проєктами.

Місце навчальної дисципліни в структурно-логічній схемі освітньо-професійної програми:

Пререквізити
Конфліктологія та професійна етика
Основи соціального забезпечення
Соціальне партнерство
Основи наукових досліджень соціальної сфери
Соціальна політика
Правове регулювання соціального забезпечення
Недержавне соціальне забезпечення
Менеджмент соціального забезпечення
Основи економіки соціального забезпечення
Політика зайнятості та ринок
Технології соціальної роботи та соціального забезпечення
Організація та планування процесів в соціальному забезпеченні
Основи соціально-економічного аналізу
Соціально-економічний розвиток та соціальна безпека

Вивчення навчальної дисципліни «Соціальне підприємництво та управління соціальними проєктами» передбачає формування та розвиток у здобувачів компетентностей і програмних результатів навчання відповідно до освітньо-професійної програми Соціальне забезпечення підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 232 Соціальне забезпечення галузі знань 23 Соціальна робота (табл. 1).

Таблиця 1

Матриця компетентностей і програмних результатів навчання, що формуються під час вивчення навчальної дисципліни «Соціальне підприємництво та управління соціальними проєктами»

Шифр компетентності	Компетентності	Шифр програмних результатів навчання	Програмні результати навчання
Загальні компетентності (ЗК)			
ЗК 3	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.	ПРН 9	Виявляти готовність до взаємодії з колегами по роботі, приймати управлінські рішення в організації роботи виконавців
		ПРН 17	Пояснювати актуальні процеси у соціальній сфері та соціальному забезпеченні
		ПРН 18	Використовувати відповідні наукові дослідження та застосовувати дослідницькі професійні навички у ході надання соціальної допомоги;
ЗК 5	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.	ПРН 9	Виявляти готовність до взаємодії з колегами по роботі, приймати управлінські рішення в організації роботи виконавців

ЗК 11	Здатність приймати обґрунтовані рішення.	ПРН 9.	Виявляти готовність до взаємодії з колегами по роботі, приймати управлінські рішення в організації роботи виконавців
		ПРН 18.	Використовувати відповідні наукові дослідження та застосовувати дослідницькі професійні навички у ході надання соціальної допомоги;
		ПРН 20.	Демонструвати уміння креативно вирішувати проблеми та приймати інноваційні рішення, мислити та застосовувати творчі здібності до формування принципово нових ідей.
ЗК 16	Здатність діяти соціально відповідально та свідомо	ПРН 9.	Виявляти готовність до взаємодії з колегами по роботі, приймати управлінські рішення в організації роботи виконавців
		ПРН 18.	Використовувати відповідні наукові дослідження та застосовувати дослідницькі професійні навички у ході надання соціальної допомоги;
		ПРН 20.	Демонструвати уміння креативно вирішувати проблеми та приймати інноваційні рішення, мислити та застосовувати творчі здібності до формування принципово нових ідей.
Спеціальні (фахові) компетентності (СК)			
СК 15	Здатність виявляти і залучати ресурси організацій-партнерів з соціальної допомоги для виконання завдань професійної діяльності;	ПРН 14.	Визначати зміст співпраці з організаціями та установами з метою залучення їх до соціального захисту населення.
		ПРН 21.	Використовувати базові знання з організації та управління процесами соціального забезпечення для покращення добробуту населення в територіальній громаді.
СК 16	Здатність до організації та управління процесами соціального забезпечення в територіальній громаді.	ПРН 20.	Демонструвати уміння креативно вирішувати проблеми та приймати інноваційні рішення, мислити та застосовувати творчі здібності до формування принципово нових ідей.
		ПРН 21.	Використовувати базові знання з організації та управління процесами соціального забезпечення для покращення добробуту населення в територіальній громаді.

Методи навчання та засоби діагностики, що відповідають визначеним результатам навчання за навчальною дисципліною «Соціальне підприємництво та управління соціальними проєктами», наведено в табл. 2, 3.

**Результати, методи навчання та методи контролю за навчальною дисципліною
«Соціальне підприємництво та управління соціальними проєктами»**

Результати навчання за навчальною дисципліною		Методи навчання	Методи контролю
1	Знання:		
1.1	процесу розвитку соціального підприємництва, підходів до класифікації соціальних підприємств	Лекція, практичне заняття з вирішення професійно орієнтованих задач, аналітична робота, кейс-метод, самонавчання через конспекти та посібники, Moodle	Усне опитування, тестування, участь у дискусії, виконання індивідуальних і командних завдань, підготовка та представлення презентацій, написання есе, контрольна (модульна) робота, підсумковий контроль
1.2	організаційно-правових форм господарювання та впливу стейкхолдерів, організацій, установ соціального підприємства на процеси прийняття рішень		
1.3	перспектив розвитку соціального підприємництва в Україні та інновацій		
1.4	щодо управління соціальними проєктами		
1.5	процесу бізнес-планування в соціальному підприємстві		
1.6	процесу бізнес-моделювання в соціальному підприємстві як основи для старту соціального підприємства		
2	Уміння/навички:		
2.1	вирішувати проблеми та приймати інноваційні рішення, застосовувати творчі здібності до формування нових ідей у соціальному забезпеченні	Лекція, практичне заняття з вирішення професійно орієнтованих задач, дискусія, вирішення конкретних задач і ситуацій, аналітична робота, кейс-метод, самонавчання через конспекти та посібники, Moodle	Усне опитування, тестування, участь у дискусії, виконання індивідуальних і командних завдань, підготовка та представлення презентацій, написання есе, контрольна (модульна) робота, підсумковий контроль
2.2	використовувати знання з організації та управління процесами соціального забезпечення для покращення добробуту населення в територіальній громаді		
2.3	діяти згідно з цінностями працівника соціальної сфери		
2.4	знаходити шляхи залучення інвестицій в соціальний бізнес		
2.5	налагоджувати соціальну взаємодію та співробітництво		
2.6	дотримуватися етики, іміджу та корпоративної культури в професійній діяльності працівника соціальної сфери		

3	Комунікація:		
3.1	з представниками соціального підприємництва	Практичне заняття, дискусія, аналітична робота, вирішення ситуаційних задач	Участь у дискусії, виконання індивідуальних і командних завдань, підготовка та представлення презентацій, підсумковий контроль
3.2	з працівниками соціальної сфери		
3.3	з стейкхолдерами соціального підприємства		
3.4	з представниками організацій, установ соціального підприємства		
3.5	з представниками територіальних громад		
3.6	з інвесторами соціального підприємництва		
4	Автономія та відповідальність		
4.1	автономія у процесі вирішення проблем та прийняття інноваційних рішень	практичне заняття з вирішення професійно орієнтованих задач, вирішення конкретних ситуацій, аналітична робота	Виконання індивідуальних і командних завдань, підготовка та представлення презентацій
4.2	автономія при застосування творчих здібностей до формування нових ідей у соціальному забезпеченні		
4.3	відповідальність за виявлену ініціативу в професійній діяльності		
4.4	відповідальність за згенеровані нові ідеї (креативність)		

**Методи навчання та методи контролю програмних результатів навчання з
навчальної дисципліни «Соціальне підприємництво та управління соціальними
проектами»**

Програмний результат навчання		Метод навчання	Методи контролю
1	2	3	4
ПРН 9	Виявляти готовність до взаємодії з колегами по роботі, приймати управлінські рішення в організації роботи виконавців	Лекція, практичні заняття, дискусія, виступ з міні-лекцією з проблемних питань самостійна робота з підготовкою рефератів і презентацій, написання есе, самонавчання через конспекти та посібники, Moodle	Усне опитування, тестування, участь у дискусії, виконання індивідуальних і командних завдань, модульний контроль
ПРН 14	Визначати зміст співпраці з організаціями та установами з метою залучення їх до соціального захисту населення	Лекція, практичні заняття, дискусія, самостійна робота з підготовкою рефератів і презентацій, написання есе, самонавчання через конспекти та посібники, Moodle	Усне опитування, експрес-контроль, тестування, участь у дискусії, підготовка та представлення презентацій, модульний контроль
ПРН 17	Пояснювати актуальні процеси у соціальній сфері та соціальному забезпеченні	Лекція, практичні заняття, дискусія, виступ з міні-лекцією з проблемних питань самостійна робота з підготовкою рефератів і презентацій, написання есе, самонавчання через конспекти та посібники, Moodle	Усне опитування, експрес-контроль, тестування, участь у дискусії, підготовка та представлення презентацій, модульний контроль
ПРН 18	Використовувати відповідні наукові дослідження та застосовувати дослідницькі професійні навички у ході надання соціальної допомоги	Лекція, практичні заняття, дискусія, виступ з міні-лекцією з проблемних питань самостійна робота з підготовкою рефератів і презентацій, написання есе, самонавчання через конспекти та посібники, Moodle	Усне опитування, експрес-контроль, тестування, участь у дискусії, підготовка та представлення презентацій, модульний контроль
ПРН 20	Демонструвати вміння креативно вирішувати проблеми та приймати інноваційні рішення, мислити та застосовувати творчі здібності до формування принципово нових ідей	Лекція, практичні заняття, дискусія, виступ з міні-лекцією з проблемних питань самостійна робота з підготовкою рефератів і презентацій, написання есе, самонавчання через конспекти та посібники, Moodle	Усне опитування, експрес-контроль, тестування, участь у дискусії, підготовка та представлення презентацій, модульний контроль

1	2	3	4
ПРН 21	Використовувати базові знання з організації та управління процесами соціального забезпечення для покращення добробуту населення в територіальній громаді.	Лекція, практичні заняття, дискусія, виступ з міні-лекцією з проблемних питань самостійна робота з підготовкою рефератів і презентацій, написання есе, самонавчання через конспекти та посібники, Moodle	Усне опитування, експрес-контроль, тестування, участь у дискусії, підготовка та представлення презентацій, модульний контроль

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Соціальне підприємництво, перспективи його розвитку та інновації

Тема 1. Поняття та історичні віхи розвитку соціального підприємництва, підходи до класифікації соціальних підприємств.

- 1.1. Підходи до визначення поняття «соціальне підприємництво».
- 1.2. Історичні віхи розвитку соціального підприємництва.
- 1.3. Підходи до класифікації соціальних підприємств.

Тема 2. Організаційно-правові форми господарювання та вплив стейкхолдерів, організацій, установ соціального підприємства на процеси прийняття рішень.

- 2.1. Форми господарювання, що обирають соціальні підприємства у світі.
- 2.2. Переваги та недоліки організаційно-правових форм господарювання в Україні.
- 2.3. Ступінь впливу основних стейкхолдерів, організацій, установ соціального підприємства на процеси прийняття рішень залежно від його форми господарювання.

Тема 3. Перспективи розвитку соціального підприємництва в Україні та інновації.

- 3.1. Перспективи розвитку соціального підприємництва в Україні.
- 3.2. Значення інновацій у соціальному підприємництві.

Змістовий модуль 2.

Управління соціальними проєктами; бізнес-планування та бізнес-моделювання в соціальному підприємництві; інвестиції в соціальний бізнес

Тема 4. Управління соціальними проєктами

- 4.1. Сутність і особливості соціального проєкту.
- 4.2. Етапи та принципи управління соціальними проєктами.
- 4.3. Інструменти управління соціальними проєктами.
- 4.4. Роль держави, громад та міжнародних організацій в процесі соціальними проєктами.
- 4.5. Типологія соціальних проєктів.
- 4.6. Основні проблеми в управлінні соціальними проєктами та напрями удосконалення управління соціальними проєктами.

Тема 5. Бізнес-планування та бізнес-моделювання в соціальному підприємстві як основа для старту соціального підприємства

- 5.1. Значення бізнес-планування в соціальному підприємстві, його етапи, фактори та сценарії розвитку.
- 5.2. Структура бізнес-плану.
- 5.3. Види бізнес-моделей соціальних підприємств.

5.4. Каркаси, що використовуються для формування бізнес-моделі підприємства.

5.5. «Канва соціального підприємства».

Тема 6. Інвестиції в соціальний бізнес та типи інвесторів для соціального підприємництва.

6.1. Інвестиції впливу.

6.2. Етапи інвестування.

6.3. Типи інвесторів для соціального підприємництва.

Topic 6. Investments in social business and types of investors for social entrepreneurship.

6.1. Impact investing.

6.2. Stages of investment.

6.3. Types of investors for social entrepreneurship.

Змістовий модуль 3.

Прийняття інноваційних рішень, управління процесами соціального забезпечення та соціальна взаємодія, співробітництво, корпоративна культура в професійній діяльності працівника соціальної сфери

Тема 7. Вирішення проблем та прийняття інноваційних рішень, застосування творчих здібностей до формування нових ідей у соціальному забезпеченні

7.1. Сутність проблемного підходу в соціальному забезпеченні та етапи процесу вирішення проблем.

7.2. Прийняття інноваційних рішень у соціальному забезпеченні.

7.3. Роль творчості у формуванні нових ідей.

7.4. Творчий потенціал фахівця соціальної сфери.

7.5. Проблеми впровадження інновацій у соціальній сфері.

Тема 8. Використання знань з організації та управління процесами соціального забезпечення для покращення добробуту населення в територіальній громаді

8.1. Сутність соціального забезпечення в територіальній громаді

8.2. Організація процесів соціального забезпечення

8.3. Управління процесами соціального забезпечення

8.4. Інструменти підвищення добробуту населення громади

8.5. Роль фахівців соціальної сфери в управлінні процесами забезпечення

8.6. Значення управлінських знань у соціальній політиці громади та приклади ефективних практик

8.7. Основні проблеми управління соціальним забезпеченням та шляхи їх подолання

Тема 9. Професійна ідентичність та цінності працівника соціальної сфери.

9.1. Поняття та значення цінностей.

9.2. Професійна ідентичність та цінності працівника соціальної сфери.

9.3. Групові цінності та їх класифікація.

9.4. Особисті цінності та їх класифікація.

9.5. Вплив особистих цінностей на корпоративну стратегію.

Тема 10. Соціальна взаємодія, співробітництво, етика, імідж та корпоративна культура в професійній діяльності працівника соціальної сфери.

10.1. Соціальна взаємодія, співробітництво.

10.2. Етичні принципи та стандарти соціальної роботи, професійна етика.

10.3. Імідж як складник діяльності управлінської команди.

10.4. Корпоративна культура в професійній діяльності працівника соціальної сфери.

10.4. Запобігання виникнення та розв'язання конфліктів.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усьо- го	у тому числі					усьо- го	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1.												
Соціальне підприємництво, перспективи його розвитку та інновації												
Тема 1. Поняття та історичні віхи розвитку соціального підприємництва, підходи до класифікації соціальних підприємств.	8	2	2			4	8	2				6
Тема 2. Організаційно-правові форми господарювання та вплив стейкхолдерів, організацій, установ соціального підприємства на процеси прийняття рішень.	8	2	2			4	8		1			7
Тема 3. Перспективи розвитку соціального підприємництва в Україні та інновації.	8	2	2			4	8					8
Разом за змістовим модулем 1	24	6	6			12	24	2	1			21
Змістовий модуль 2.												
Управління соціальними проектами; бізнес-планування та бізнес-моделювання в соціальному підприємстві; інвестиції в соціальний бізнес												
Тема 4. Управління соціальними проектами	8	2	2			4	8	2				6
Тема 5. Бізнес-планування та бізнес-моделювання в соціальному підприємстві як основа для старту соціального підприємства	8	2	2			4	8					8

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 6. Інвестиції в соціальний бізнес та типи інвесторів для соціального підприємництва.* Topic 6. Investments in social business and types of investors for social entrepreneurship.*	8	2*	2*			4	8		1			7
Разом за змістовим модулем 2	24	6	6			12	24	2	1			21
Змістовий модуль 3.												
Прийняття інноваційних рішень, управління процесами соціального забезпечення та соціальна взаємодія, співробітництво, корпоративна культура в професійній діяльності працівника соціальної сфери												
Тема 7. Вирішення проблем та прийняття інноваційних рішень, застосування творчих здібностей до формування нових ідей у соціальному забезпеченні	12	2	2			8	12	2	1			9
Тема 8. Використання знань з організації та управління процесами соціального забезпечення для покращення добробуту населення в територіальній громаді	14	2	2			10	14	2	1			11
Тема 9. Професійна ідентичність та цінності працівника соціальної сфери.	8	1	2			5	8					8
Тема 10. Соціальна взаємодія, співробітництво, етика, імідж та корпоративна культура в професійній діяльності працівника соціальної сфери.	8	1	2			5	8					8
Разом за змістовим модулем 3	42	6	8			28	42	4	2			36
Усього годин	90	18	20			52	90	8	4			78

**Заняття проводяться на англійській мові, залучено стейкхолдерів для спільного проведення аудиторних занять*

5.Теми практичних занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
Змістовий модуль 1.			
Соціальне підприємництво, перспективи його розвитку та інновації			
1.	Тема 1. Поняття та історичні віхи розвитку соціального підприємництва, підходи до класифікації соціальних підприємств.	2	
2.	Тема 2. Організаційно-правові форми господарювання та вплив стейкхолдерів, організацій, установ соціального підприємства на процеси прийняття рішень.	2	1
3.	Тема 3. Перспективи розвитку соціального підприємництва в Україні та інновації.	2	
Змістовий модуль 2.			
Управління соціальними проєктами; бізнес-планування та бізнес-моделювання в соціальному підприємстві; інвестиції в соціальний бізнес			
4.	Тема 4. Управління соціальними проєктами	2	
5.	Тема 5. Бізнес-планування та бізнес-моделювання в соціальному підприємстві як основа для старту соціального підприємства	2	
6.	Тема 6. Інвестиції в соціальний бізнес та типи інвесторів для соціального підприємництва.* Topic 6. Investments in social business and types of investors for social entrepreneurship.*	2*	1
Змістовий модуль 3.			
Прийняття інноваційних рішень, управління процесами соціального забезпечення та соціальна взаємодія, співробітництво, корпоративна культура в професійній діяльності працівника соціальної сфери			
7.	Тема 7. Вирішення проблем та прийняття інноваційних рішень, застосування творчих здібностей до формування нових ідей у соціальному забезпеченні	2	1
8.	Тема 8. Використання знань з організації та управління процесами соціального забезпечення для покращення добробуту населення в територіальній громаді	2	1
9.	Тема 9. Професійна ідентичність та цінності працівника соціальної сфери.	2	
10.	Тема 10. Соціальна взаємодія, співробітництво, етика, імідж та корпоративна культура в професійній діяльності працівника соціальної сфери.	2	
Разом		20	4

*Заняття проводяться на англійській мові, залучено стейкхолдерів для спільного проведення аудиторних занять

6. Самостійна робота

№ п/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
Змістовий модуль 1. Соціальне підприємництво, перспективи його розвитку та інновації			
1.	Тема 1. Поняття та історичні віхи розвитку соціального підприємництва, підходи до класифікації соціальних підприємств.	4	6
2.	Тема 2. Організаційно-правові форми господарювання та вплив стейкхолдерів, організацій, установ соціального підприємства на процеси прийняття рішень.	4	7
3.	Тема 3. Перспективи розвитку соціального підприємництва в Україні.	4	8
Змістовий модуль 2. Управління соціальними проєктами; бізнес-планування та бізнес-моделювання в соціальному підприємництві; інвестиції в соціальний бізнес			
4.	Тема 4. Управління соціальними проєктами	4	6
5.	Тема 5. Бізнес-планування та бізнес-моделювання в соціальному підприємстві як основа для старту соціального підприємства	4	8
6.	Тема 6. Інвестиції в соціальний бізнес та типи інвесторів для соціального підприємництва.	4	7
Змістовий модуль 3. Прийняття інноваційних рішень, управління процесами соціального забезпечення та соціальна взаємодія, співробітництво, корпоративна культура в професійній діяльності працівника соціальної сфери			
7.	Тема 7. Вирішення проблем та прийняття інноваційних рішень, застосування творчих здібностей до формування нових ідей у соціальному забезпеченні	8	9
8.	Тема 8. Використання знань з організації та управління процесами соціального забезпечення для покращення добробуту населення в територіальній громаді	10	11
9.	Тема 9. Професійна ідентичність та цінності працівника соціальної сфери.	5	8
10.	Тема 10. Соціальна взаємодія, співробітництво, етика, імідж та корпоративна культура в професійній діяльності працівника соціальної сфери.	5	8
Разом		52	78

7. Самостійна робота (індивідуальні завдання)

Індивідуальні завдання виконуються здобувачами освіти за власним вибором. Вони не є обов'язковими і належать до вибіркового завдань.

Індивідуальні завдання охоплюють:

- а) підготовку і презентацію реферату або есе (один протягом семестру),
- б) виступ з міні-лекцією з проблемних питань (один протягом семестру),
- в) написання тез доповідей на конференцію (одні протягом семестру),
- г) складання комплексного кросворду (один протягом семестру),
- д) складання тематичного кросворду (один протягом семестру),
- ж) складання тематичних тестів (один варіант протягом семестру).

Самостійна робота для здобувачів передбачає виконання індивідуальних завдань. Метою виконання самостійної роботи є набуття комплексу теоретичних і практичних знань здобувачів освіти щодо соціального підприємництва, підходів до класифікації соціальних підприємств; впливу стейкхолдерів, організацій, установ соціального підприємства на процеси прийняття рішень; перспектив розвитку соціального підприємництва в Україні та інновацій; управління соціальними проєктами; бізнес-планування та бізнес-моделювання в соціальному підприємстві, інвестицій в соціальний бізнес та типів інвесторів для соціального підприємництва; можливостей вирішення проблем та прийняття інноваційних рішень, застосування творчих здібностей до формування нових ідей у соціальному забезпеченні; організації та управління процесами соціального забезпечення для покращення добробуту населення в територіальній громаді; цінностей працівника соціальної сфери, соціальної взаємодії, співробітництва, етики, іміджу та корпоративної культури в професійній діяльності працівника соціальної сфери.

Під час вивчення навчальної дисципліни здобувачі виконують одне індивідуальне завдання. Самостійну роботу здобувачі виконують протягом вивчення дисципліни «Соціальне підприємництво та управління соціальними проєктами» з проведенням консультацій з викладачем дисципліни відповідно до графіка навчального процесу.

8. Методи навчання

Теоретичні та практичні положення дисципліни вивчаються здобувачами освіти в процесі роботи над лекційним курсом, участі у семінарських заняттях, при виконанні самостійної роботи та індивідуальних завдань, тощо.

При викладанні навчальної дисципліни для активізації навчального процесу передбачено застосування сучасних навчальних технологій, таких, як: лекції-бесіди, робота в мікрогрупах, кейс-метод, аудіовізуальний метод, метод «дерева рішень», презентації, тощо.

Лекції-бесіди – при читанні лекції здобувачам освіти даються питання для самостійного розміркування, що дає змогу зосередити увагу на найбільш важливих проблемах теми, яка вивчається, визначити зміст і темп викладу

навчального матеріалу з урахуванням рівня підготовленості та освіти аудиторії. Окрім питань здобувачів, вона допускає викладення ними своєї точки зору з того чи іншого питання.

Робота в мікрогрупах використовується з метою є розв'язання дилем, що потребують колективного обговорення.

Кейс-метод (метод аналізу конкретних ситуацій) передбачає розгляд виробничих, управлінських та інших ситуацій, складних конфліктних випадків, проблемних ситуацій, інцидентів у процесі вивчення навчального матеріалу.

Застосування аудіовізуального методу передбачає використання можливостей Інтернет, теле-, відео-, фото-, аудіо- та інших матеріалів у навчальному процесі.

Метод «дерева рішень» використовується з метою зважити на переваги і недоліки різних варіантів дій, рішень тощо, аналізуючи та оцінюючи альтернативні варіанти розв'язання проблеми та прогножуючи наслідки кожного з них.

Дистанційні технології навчання є однією з форм індивідуалізації освітнього процесу, що ґрунтується на принципах відкритого навчання з широким використанням комп'ютерних навчальних програм різного призначення та створює інформаційне освітнє середовище для передачі веб-ресурсів навчальних дисциплін і взаємодії між учасниками.

Дистанційне навчання в Уманському НУС здійснюється відповідно до положення «Про організацію поточного, семестрового контролю та проведення атестації здобувачів освіти із застосуванням дистанційних технологій в Уманському національному університеті садівництва». Для забезпечення освітнього процесу з використанням технологій дистанційного навчання в УНУС і використовується система управління навчанням Moodle. Матеріали курсу «Соціальне підприємництво та управління соціальними проєктами» розміщені на платформі Moodle <https://moodle.udau.edu.ua/course/view.php?id=2531>. В разі потреби проводяться відеоконференції в форматі лекцій або семінарів. Зв'язок здобувачів освіти з викладачем забезпечують різноманітні сучасні платформи, такі як: Zoom, Google Meet, Moodle, тощо.

9. Методи контролю

Для забезпечення перевірки засвоєних здобувачами знань, сформованих умінь і навичок передбачено застосування таких методів контролю:

- усного контролю – при проведенні опитувань здобувачів під час практичних занять, здачі індивідуальних завдань;
- письмового контролю або тестового контролю – при написанні

модульного контролю;

- практичного контролю – при перевірці та встановленні правильності виконання здобувачами індивідуальних завдань;

- самоконтролю – при регулюванні здобувачами своєї навчальної діяльності за допомогою ведення здобувачами індивідуального обліку накопичених балів за рейтинговою оцінкою виконаної ними роботи та порівняння з нормативними значеннями.

В основу рейтингового оцінювання знань здобувача закладена 100-бальна шкала (максимально можлива сума балів, яку може набрати здобувач за всіма видами контролю знань з дисципліни з урахуванням поточної успішності, самостійної роботи, наукової роботи тощо).

При виконанні завдань оцінюванню в балах підлягають теоретичні знання та практичні вміння, яких набули здобувачі після опанування матеріалу. Модульний контроль проводиться письмовій формі. Модульний контроль передбачає перевірку стану засвоєння визначеної системи елементів знань та вмінь здобувачів освіти. Максимальна оцінка за модульний контроль – 10 балів.

У разі невиконання певних завдань поточного контролю з об'єктивних причин, здобувачі мають право з дозволу викладача скласти їх до останнього практичного заняття. Час і порядок складання визначає викладач. У разі, коли здобувач не з'явився на проведення підсумкового контролю (екзамен) без поважних причин, він отримує нуль балів. Перездача підсумкового контролю допускається у строки, які встановлюються викладачем. Знання здобувача вважаються незадовільними, за умови, що сума балів його поточної успішності та за підсумковий контроль складають менше 60% від максимально можливої суми за цей модуль.

10. Розподіл балів, які отримують здобувачі

В основу рейтингового оцінювання знань здобувача закладена спеціальна 100-бальна шкала оцінювання (максимально можлива сума балів, яку може набрати здобувач за всіма видами контролю знань з дисципліни з урахуванням поточної успішності, самостійної роботи, наукової роботи тощо). Кількість балів, які можна набрати у ході вивчення курсу дисципліни розподіляються наступним чином:

Денна форма навчання

Змістовий модуль	Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			Змістовий модуль 3				Модульний контроль	Наукова робота	Екзамен	Сума
Тема	Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	Т 10				
Кількість балів за тему в т.ч. за видами робіт:	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	10	10	30	100
- практичні заняття	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3				
- виконання СР	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2				

Заочна форма навчання

Змістовий модуль	Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			Змістовий модуль 3				Модульний контроль	Наукова робота	Екзамен	Сума
Тема	Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	Т 10				
Кількість балів за тему в т.ч. за видами робіт:	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	10	10	30	100
- практичні заняття		3				3	3	3						
- виконання СР	5	2	5	5	5	2	2	2	5	5				

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90 – 100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Оцінка «відмінно» (90 – 100 балів). Здобувач має систематичні та глибокі знання навчального матеріалу, вміє без помилок виконувати практичні завдання, які передбачені програмою курсу, засвоїв основну й ознайомився з додатковою літературою, викладає матеріал у логічній послідовності, робить узагальнення й висновки, наводить практичні приклади у контексті тематичного теоретичного матеріалу.

Оцінка «добре» (74 – 89 балів). Здобувач повністю засвоїв навчальний матеріал, знає основну літературу, вміє виконувати практичні завдання, викладає матеріал у логічній послідовності, робить певні узагальнення й висновки, але не наводить практичних прикладів у контексті тематичного теоретичного матеріалу або допускає незначні помилки у формулюванні термінів, категорій, невеликі помилки у розрахунках при вирішенні практичних завдань.

Оцінка «задовільно» (60 – 73 бали). Здобувач засвоїв матеріал не у повному обсязі, дає неповну відповідь на поставлені теоретичні питання, припускається грубих помилок при вирішенні практичного завдання.

Оцінка «незадовільно» (менше 60 балів). Здобувач не засвоїв навчальний матеріал, дає неправильні відповіді на поставлені теоретичні питання, не володіє основними методами наукових досліджень при виконанні практичних завдань. Здобувач не допускається до складання іспиту, якщо кількість балів одержаних за результати успішності під час поточного та модульного контролю (відповідно змістовому модулю) впродовж семестру в сумі не досягла 35 балів.

11. Методичне забезпечення

1. Чернега І.І. Методичні рекомендації для виконання практичних завдань та самостійної роботи з дисципліни «Соціальне підприємництво та управління соціальними проєктами» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 23 Соціальна робота спеціальності 232 Соціальне забезпечення освітньо-професійної програми Соціальне забезпечення денної та заочної форм навчання. Умань. Сочінський. 2024 р. 50 с.
2. Чернега І.І. Методичні рекомендації для виконання контрольних робіт з дисципліни «Соціальне підприємництво та управління соціальними проєктами» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 23 Соціальна робота спеціальності 232 Соціальне забезпечення освітньо-професійної програми Соціальне забезпечення заочної форми навчання. Умань. Сочінський. 2024 р. 35 с.
3. Чернега І.І. Електронний навчальний курс для дистанційного вивчення навчальної дисципліни «Соціальне підприємництво та управління соціальними проєктами» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 23 Соціальна робота спеціальності 232 Соціальне забезпечення освітньо-професійної програми Соціальне забезпечення денної та заочної форм навчання. URL: <https://moodle.udau.edu.ua/course/view.php?id=2531>

12. Рекомендована література

Базова

1. Бочарнікова А. Про соціальне підприємництво – просто! Навч. посіб. за ред. Марія Семенченко.– Київ : СТ-Друк, 2020. 67 с.
2. Державна служба зайнятості України. Соціальна політика на місцевому рівні. – Київ, 2022.
3. Децентралізація в Україні: посібник для громад / Мінрегіон, 2023.
4. Козак Л. В. Менеджмент у соціальній роботі. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2021.
5. Лібанова Е. М. Соціальна політика та добробут населення в Україні. – НАН України, 2020.
6. Максим'як А. Я. Еволюція лідерства в сучасному менеджменті: виклики та перспективи. Вісник ДонНУ ім. В.Стуса. №1. 2024, С. 94-97.
7. Синдром професійного вигорання. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://3poverh.blogspot.com/2012/04/blogpost.html>
8. Соціальне підприємництво – найкращі кейси, виклики та можливості для громадських організацій. Громадський простір. [Електронний ресурс] URL: <https://www.prostir.ua/?focus=prostir-talks-sotsialne-pidpryjemnytstvo-kraschikejsy-vyklyk-ya-mozhlyvosti-dlya-hromadskyh-orhanizatsij>
9. Соціальне підприємництво в Україні: Економіко-правовий аналіз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.euneighbours.eu/sites/default/files/publications/2020-11/Legal%20report%20in%20Ukraine_Ukrainian.pdf
10. Соціальне підприємництво як неочікувана необхідність для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://voxukraine.org/uk/sotsialne-pidpryemnytstvo-yak-neotsinenna-neobhidnist-dlya-ukrainy-ua/>

11. Соціальне підприємництво. Prometheus. [Електронний ресурс] URL: https://edx.prometheus.org.ua/courses/course-v1:WNISEF+SE101+2017_T4/about
12. Соціальне підприємництво: дизайн-мислення та невизначеність. ВУМ Online. [Електронний ресурс] URL: <https://vumononline.ua/course/social-entrepreneurship>
13. Соціальне підприємництво: опорний конспект / укл. Овсянюк-Бердадіна О. Ф. Тернопіль: Вектор, 2021. 74 с.
14. Соціальне підприємництво: посібник для викладачів курсу / за наук. редакцією к.е.н. А. О. Корнецького — К. : Фамільна друкарня Huss, 2019. 160 с.
15. Швець Г.О. Соціальне підприємництво: теоретичні та практичні аспекти. Економіка і організація управління. № 3 (39) 2020. С. 243-251.

Допоміжна

16. De Bono, E. Lateral Thinking: Creativity Step by Step. – Harper & Row, 1992.
17. Drucker, P. Innovation and Entrepreneurship. – New York: HarperBusiness, 2007.
18. European Commission. Social Innovation: A Decade of Changes (2010–2020). – Brussels, 2021.
19. Бізнес інкубатор української соціальної академії / Ukrainian social academy. URL: <http://social-academy.com.ua/incubator/>
20. Державна служба зайнятості України. Інноваційні підходи у сфері соціального забезпечення. – Київ, 2023.
21. Звіт Європейської комісії «Соціальні підприємства та їхні екосистеми в Європі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.euricse.eu/social-enterprises-andtheir-ecosystems-in-europe-mapping-study/>
22. Климчук В. О. Креативність у професійній діяльності соціального працівника. – Харків: ХНУ ім. В. Каразіна, 2022.
23. Козак Л. В. Інноваційні технології соціальної роботи: теорія і практика. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020.
24. Крулько Є.Л. Моделі соціально-трудоових відносин між працівниками і роботодавцями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>.
25. Чернега І. І., Костюк В.С. Інвестиції в соціальну сферу - фундамент для прискореного і безперервного розвитку людського капіталу // Міжнародна науково-практична конференція «Траєкторія розвитку бізнесу, управління та права в умовах глобальних ризиків». м. Київ, 23-24 травня 2024 р. С. 174-176.
26. Чернега І.І., Бленда Н.О., Непочатенко О.А., Коротєєв М.А., Мальована М.М., Пономарьова М.С. Основи формування соціального підприємництва як сучасної форми господарювання. «Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Техніка», Серія «Фізико-математичні науки»): журнал. 2022. № 1(1). 2022. С. 168 - 179.
27. Чернега І.І., Жарун О.В., Панахно Р.В., Майданюк Р.П. Соціальне підприємництво: досвід європейських країн та сучасні тенденції розвитку в Україні. Журнал з менеджменту, економіки та технологій. Державний біотехнологічний університет, 2024. № 2. С. 13-27.
28. Чернега І.І., Жарун О.В., Панахно Р.В., Майданюк Р.П. Соціальне підприємництво: досвід європейських країн та сучасні тенденції розвитку в Україні. Журнал з менеджменту, економіки та технологій. Державний біотехнологічний університет, 2024. № 2. С. 13-27. [Міжнародна наукометрична база: Index Copernicus]. DOI: <https://journal-met.kh.ua/jme022024.html>
29. Чернега І.І., Костюк В.С., Ревуцька А.О., Пархоменко Л.А. Соціальний розвиток територіальних громад: особливості воєнного та післявоєнного періодів. «Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія

- «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»)): журнал. 2023. № 10(24) 2023. С. 156-168.
30. Чернега І.І., Нестерчук Ю.О., Бленда Н.О., Жарун О.В., Костюк В.С. Вплив лідерства на процес управління соціально-трудовими відносинами в інституціональному середовищі розвитку підприємництва в контексті економічної безпеки бізнесу. «Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»)): журнал. 2023. № 8(14) 2023. С. 150-162.
 31. Чернега І.І., Соколюк С.Ю., Жарун О.В., Коротеєв М. А., Тупчий О.С. Формування інноваційного проекту шляхом прийняття ефективних управлінських рішень. Вісн. УНУС. Серія «Економіка». 2021. № 98. Ч 2. С. 203-211.
 32. Чернега І.І., Фротер О.С., Бондаренко Н.В., Бурляй О.Л., Бленда Н.О. Соціальне підприємництво та лідерство в процесі управління соціально-трудовими відносинами. «Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Техніка», Серія «Фізико-математичні науки»)): журнал. 2022. № 1(1). 2022. С. 72-84.
 33. Чернега І.І., Бленда Н.О. Поняття соціального підприємництва як форми господарювання. - Актуальні питання сучасної економіки, матеріали XIII Всеукраїнської наукової конференції. 21 грудня 2021 р. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2021. С. 93-95.
 34. Чернега І.І., Бленда Н.О. Теоретичні основи соціального підприємництва як сучасної форми господарювання. - Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка, освіта, технології в контексті глобальних викликів». 23-24 вересня 2021 р. м. Черкаси : ЧДБК, 2021. С. 227-229.
 35. Чернега І.І., Бурляй О.Л., Бленда Н.О., Пономарьова М.С., Прозорова Н.В. Обізнаність суб'єктів соціально-трудових відносин в інституціональному бізнес-середовищі. Вісн. ХНАУ. Серія «Економічні науки». 2021. № 2 (1). С. 148-161.
- Основні нормативно-правові акти**
36. Господарський кодекс України: Офіційний текст. – К.: Кондор, 2004. – 208 с.
 37. Закон України «Про аудиторську діяльність» від 22.04.93 р. зі змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 23.
 38. Закон України «Про зайнятість населення». – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/803-12>.
 39. Закон України «Про колективні договори і угоди». – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3356-12>.
 40. Закон України «Про оплату праці». – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=108%2F95-%E2%F0>.
 41. Закон України «Про організації роботодавців». – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2436-14>.
 42. Закон України «Про охорону праці». – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3356-12>.
 43. Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)». – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=137%2F98-%E2%F0>.
 44. Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності». – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1045-14>.
 45. Закон України «Про соціальний діалог в Україні». – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2862-17>.
 46. Закон України «Про соціальні послуги». – Київ, 2020.

47. Сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>.

13. Перезарахування та визнання результатів навчання

Перезарахування та визнання результатів навчання з дисципліни «Соціальне підприємництво та управління соціальними проєктами» або окремого її елемента відбувається відповідно до [Положення про порядок визнання в Уманському національному університеті садівництва результатів навчання, отриманих у неформальній та/або інформальній освіті](https://www.udau.edu.ua/ua/file/4n0x) (<https://www.udau.edu.ua/ua/file/4n0x>).

Здобувачі вищої освіти мають право на визнання результатів навчання в неформальній та інформальній освіті (курси навчання в центрах освіти, курси інтенсивного навчання, семінари, конференції, олімпіади, конкурси наукових робіт, літні чи зимові школи, бізнес-школи, тренінги тощо) в обсязі, що загалом не перевищує 25 % освітньої програми.

14. Політика академічної доброчесності

У процесі навчання з дисципліни «Соціальне підприємництво та управління соціальними проєктами», здобувачі повинні дотримуватися встановлених правил академічної доброчесності, визначених Кодексом доброчесності Уманського національного університету садівництва (<https://www.udau.edu.ua/ua/file/4dH7>). При підготовці рефератів, виконанні індивідуальних науково-дослідних завдань, а також під час проведення контрольних заходів очікується, що всі роботи подані здобувачами будуть їхніми оригінальними дослідженнями та міркуваннями.

Будь-які види порушення академічної доброчесності, зокрема плагіат, неправомірне використання чужих ідей, фальсифікація даних чи співучасть у таких діях, є абсолютно неприпустимими і не толеруються. Виявлення ознак академічної недоброчесності у письмовій роботі здобувача є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від обсягу порушення.

З метою запобігання порушенням і підвищення якості академічних робіт, здобувачам настійно рекомендується користуватися належними академічними ресурсами та інструментами для перевірки робіт на плагіат, а також звертатися за консультаціями з питань правильного цитування і академічного письма.

15. Зміни у робочій програмі на 2024 - 2025 навчальний рік

1. Внесено зміни у робочу програму у розподіл годин в зв'язку із змінами у навчальному плані освітньої програми.
2. Оновлено матеріал змістових модулів та тем з навчальної дисципліни.
3. Оновлено перелік рекомендованої літератури.